

Університет внутрішніх справ

На правах рукопису

ЛИТВАК ОЛЕГ МИХАЙЛОВИЧ

**ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ:
СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ,
ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ
(1992-1995 роки)**

*Спеціальність: 12.00 08 -
Кримінальне право та кримінологія;
Кримінально-виконавче право*

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків — 1997



Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі кримінального права та кримінології Університету внутрішніх справ

Науковий керівник - доктор юридичних наук, професор
Зелінський Анатолій Феофанович

Офіційні опоненти :

доктор юридичних наук, професор Зеленецький В.С.

доктор юридичних наук, професор Туркевич І.К.

Провідна установа - Юридичний інститут Одеського державного університету ім.І.І.Мечникова

Захист відбудеться 5 квітня 1997 р. о 10 годині

на засіданні спеціалізованої вченої ради К.02.24.01 при Університеті внутрішніх справ за адресою: 310080, Харків, вул.50-річчя СРСР, 27.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Університету внутрішніх справ .

Автореферат розіслано 4 березня 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

Кириченко В.Є.

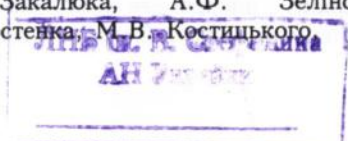
Загальна характеристика роботи

✓ Актуальність дослідження. Для успішного протистояння злочинності в Україні, як і в кожній державі, необхідно знати її стан, рівень, структуру, динаміку та прогнози на майбутнє. Це передбачає не тільки наявність відповідних статистичних даних, а й потребує комплексної їх оцінки з використанням досягнень кримінологічної науки та досвіду діяльності правоохоронних органів України, передусім, за роки її незалежності - 1992-1995. Перші роки становлення української державності та реформування економіки виявилися досить тяжкими. Криміногенні чинники - об'єктивні, зумовлені історично, та суб'єктивні /помилки та зволікання у здійсненні реформ/ - призвели до загострення кримінальної ситуації в країні. Деякі політичні сили використовують це загострення для обвинувачень у недостатній діяльності правоохоронних урядових структур. При цьому нерідко значно перебільшуються розміри злочинності та її наслідки, що сприяє посиленню соціальної та морально-психологічної нестабільності у суспільстві, подальшому зростанню напруженості в країні та криміналізації населення. Численні доповнення та зміни у діючому Кримінальному Кодексі, прийняті Верховною Радою України протягом 1992-96 років, посилювали міри покарання, які і до цього були досить жорстокими. Така тенденція напередодні затвердження нового Кримінального Кодексу викликає побоювання щодо перспектив створення ефективного і збалансованого кримінального законодавства.

За наявних обставин комплексне кримінологічне дослідження стану злочинності в Україні набуває значної наукової і практичної актуальності. Цей висновок зумовлюється ще й тим, що робота такого плану виконується в Україні вперше.

Звичайно, деякі проблеми боротьби зі злочинністю та її окремими напрямками в Україні після 1991 р. розглядалися в окремих наукових роботах, проблемам міської злочинності присвячена докторська дисертація В. І. Шакуна, але злочинність у цілому на монографічному рівні не досліджувалась.

Методологія і методика дисертації. Дисертант у своїй праці спирався на концептуальні засади і теоретичні висновки вітчизняних кримінологів Л.В. Багрія-Шахматова, О.М. Бандурки, Ф.Г. Бурчака, В.В.Голіни, Л.М.Давиденка, І.М.Даньшина, А.П. Закалюка, А.Ф. Зелінського, В.С.Зеленецького, О.М. Костенка, М.В. Костицького



І.П. Лановенка, П.П. Михайленка, С.А. Тарарухіна, А.П. Тузова, І.К. Туркевич, В.І. Шакуна та інших.

Автор брав до уваги також роботи визначних російських кримінологів, зокрема Г.А. Аванесова, Ю.М. Антоняна, С.В. Бородіна, А.І. Гурова, А.І. Долгової, В.М. Кудрявцева, Н.Ф. Кузнецової, В.В. Луньова, І.С. Ноя, Г.Ф. Хохрякова, О.М. Яковлева та інших.

Використані дослідження й деяких відомих учених західних країн - Ю.Д. Блувштейна, Ш. і Е. Глюк, Г. Кайзера, В.М. Когана, М. Лайне, Е. Сазерленда, Б.Холиста, Г.Шнайдера та інших.

Комплексний характер дисертації обумовив вивчення відповідної філософської, соціологічної та психологічної літератури, зокрема праць таких іноземних авторів, як О.Г. Асмолов, Е. Берн, В.К. Вілюнас, О.М. Леонтьєв, Ж. Нюттен, Ж.П. Сартр, Х. Хекгаузен, З. Фрейд, Е. Фромм та інші.

У дисертації широко використовувались офіційні документи: звіти, експертні аналізи та висновки, відомчі, прокурорські та судові узагальнення практики тощо. Значне місце посідає статистичний аналіз злочинності.

При проведенні дослідження дисертант виходив із свого багаторічного емпіричного досвіду роботи на відповідальних посадах в Генеральній прокуратурі колишнього СРСР, Генеральній прокуратурі України, на посадах Голови Координаційного Комітету по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю при Президенті України, Помічника Президента України з правових питань.

Основними методологічними засадами роботи автор вважає системно-структурне бачення кримінологічних проблем, визнання особи правопорушника вирішальним чинником злочинної поведінки. Серед традиційних заходів попередження злочинності пріоритетним вважається запобігання їй.

Наукова новизна дисертації зумовлена, насамперед, об'єктом дослідження. Ним є стан та тенденції розвитку злочинності перших років існування незалежної України, а також спеціальні-кримінологічні засоби її попередження в умовах реформування економіки та розбудови правової демократичної держави і громадянського суспільства.

Спираючись на численні джерела кримінологічної інформації, автор пропонує розглядати злочинність як стохастичну систему, що складається з чотирьох елементів /підсистем або блоків/, вперше дає комплексну характеристику трьом найголовнішим з цих елементів - загальнокримінальній корисливій

злочинності, агресивній і економічній - та визначає засоби боротьби з ними.

В роботі відзначаються стратегічні напрямки боротьби зі злочинністю, зокрема захист громадян від злочинних посягань та стримання економічної злочинності. Пропонуються заходи щодо реорганізації структур, створених для протистояння організованій злочинності.

Практичне значення й апробація матеріалів дослідження.

Висновки, що випливають з дисертаційного дослідження, застосовувалися в діяльності правоохоронних структур України - МВС, СБУ, прокуратури, інших міністерств та відомств, що забезпечують правопорядок в державі, в організації роботи Координаційного комітету по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю при Президентові України та відповідних регіональних комітетів. Практичні рекомендації були використані і в процесі підготовки проекту Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996-2000 р., а також знайшли відображення в наукових публікаціях, доповідях на міжнародних та регіональних науково-практичних конференціях у Харкові /1996 р./, Одесі /1996 р./, на розширеному засіданні Координаційного комітету по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю при Президентові України /1997 р./ та у повсякденній роботі Помічника Президента України з правових питань.

На захист виносяться такі основні положення:

1. Злочинність складається з суспільно-небезпечних діянь, які відображають різні, часом протилежні тенденції розвитку суспільства та різні людські пороки і прагнення, тому оцінка кримінальної ситуації в країні не може бути однозначною, вона має враховувати структуру злочинності, яка є стохастичною системою і складається з чотирьох підсистем (блоків): загальнокримінальної корисливої злочинності, агресивної загальнокримінальної, економічної та злочинності, яка пов'язана з правовим нігілізмом.

2. Твердження про "обвальне" зростання злочинності в Україні за роки її незалежності / 1992-1995 рр./ явно перебільшені. Насправді, значне її зростання, яке перевищує темпи аналогічних показників попередніх років, спостерігається лише серед корисливих та корисливо-насильницьких злочинів, тобто таких, які мають адаптаційну мотивацію й об'єктивно детерміновані економічною кризою.

Агресивна злочинність, хоча й залежить від соціально - психологічного стану суспільства, зростає не так швидко, як це було зафіксовано статистикою останніх років існування СРСР /1987- 1991 рр./

3. Успішне реформування економіки країни значною мірою залежить від приборкання економічної злочинності та введення в правове поле тієї частини економічних відносин, що перебуває у "тіні", тобто скорочення розмірів тіньової економіки, яка є базою господарської, посадової та транснаціональної злочинності. Активізація оперативно - розшукової та слідчої діяльності з огляду на величезну латентність розкрадань, корупції, наркобізнесу тощо призводить до значного зростання статистичних показників, що ніяк не свідчить про фактичне збільшення кількості економічних злочинів. Головним напрямком протистояння економічній злочинності дисертант вважає послідовне здійснення реформ у всіх галузях економіки та посилення державного і громадського контролю за їх реалізацією з одночасним підвищенням активності правоохоронних структур держави.

4. Пріоритетним напрямком правоохоронної діяльності держави є попередження агресивних злочинів - вбивств, тілесних ушкоджень, звалтувань тощо, бо в центрі уваги держави повинна бути турбота про захист прав людини, так як згідно зі ст.3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Профілактичними заходами мають стати психологічна та кримінологічна діагностика особи агресора та засоби психологічної, соціальної, правової та психіатричної допомоги тим, хто її потребує.

5. Між організованою і стихійною груповою злочинністю немає чіткого розмежування. Фактор організованості у злочинному середовищі слід оцінювати в єдності об'єктивних та суб'єктивних критеріїв. Звичайні злочинські або хуліганські зграї часто набувають рис організованих, і, навпаки, учасники організованих груп нерідко вчиняють злочини, які спричиняють дуже незначну шкоду.

З урахуванням цих реалій дисертант приходиться до висновку, що діюча організаційна структура, що була створена виключно для боротьби з організованою злочинністю, потребує перегляду. Спеціалізовані підрозділи доцільно зберегти лише на найвищому рівні. На регіональному рівні мають діяти місцеві підрозділи служби боротьби з економічною злочинністю та карного розшуку і володіти станом криміногенної ситуації в

регіоні. Слід підтримати і продовжити, зокрема, реформування системи МВС України, започатковане Постановою Кабінету Міністрів України від 24 квітня 1996 року, сформувати систему досудового слідства, як цього вимагає Конституція України, та завершити судово-правову реформу.

6. Ефективне попередження рецидивної злочинності може бути досягнуте завдяки:

а/ реформуванню існуючої системи закладів по виконанню покарань;

б/ створенню мережі адаптаційних центрів для осіб, що звільнились із місць позбавлення волі;

в/ посиленню заходів соціального контролю щодо згаданих осіб, а також осіб, засуджених до покарання, яке не пов'язане з позбавленням волі.

Відповідно до завдань визначена структура дисертації.

Перший розділ містить загальну кримінологічну характеристику всієї зареєстрованої злочинності - її рівня, структури, географії, динаміки на протязі 1992-1995 років.

Другий розділ становить докладний аналіз корисливої загальнокримінальної злочинності, що реєструється по лінії карного розшуку, - крадіжок, шахрайства, грабежів, розбоїв тощо. Особливе місце у цьому розділі посідає визначення корисливого мотиву злочинної діяльності.

Третій розділ - "Агресивна некорислива злочинність" - містить аналітичний матеріал щодо кримінального насильства і вандалізму. Автор формулює своє поняття кримінальної агресії.

Четвертий розділ присвячений кримінологічній характеристиці економічної злочинності, а також заходам боротьби з нею.

У п'ятому розділі розглядаються організована, рецидивна злочинність та злочинність неповнолітніх, тобто найбільш небезпечні і тому актуальні прояви трьох розглянутих у попередніх розділах категорій сучасного криміналітету.

У заключному розділі концентруються основні наукові висновки і практичні рекомендації, що постають з дисертаційного дослідження.

Зміст роботи

У вступі обгрунтовано актуальність обраної теми, визначається мета, завдання, методологія та методи дослідження, його теоретична та практична цінність, головні очікувані результати, їхня наукова новизна, положення, що виносяться на захист, а також інформація про апробацію.

Перший розділ - "Стан злочинності" - відкривається загальною статистичною характеристикою стану злочинності в Україні у 1995 році - її рівня, структури, географії. Йдеться також про ціну злочинності, тобто про ту шкоду - економічну, психологічну, моральну, яку вона завдає суспільству.

Дисертант наводить статистичні показники, які визначають рівень злочинності в Україні: коефіцієнт інтенсивності злочинності - кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення країни, і коефіцієнт кримінальної активності населення - число виявлених осіб, що вчинили злочини, на 100 тис. населення у віці від 14 років і старших.

Ціну злочинності дисертант розглядає як особливий кількісний показник цього зла, що втілюється у людських, матеріальних і моральних втратах, а також затратах на правосуддя та виконання покарання у вигляді позбавлення волі.

Якісний показник злочинності, її структуру, розглянуто на основі трьох критеріїв: 1) соціально-демографічного, 2) кримінально - правового і 3) кримінологічного. Відповідно до цього визначено три типи структур злочинності. Характеризуючи перший тип, дисертант показує співвідношення між злочинами, скоєними різними категоріями /групами/ правопорушників залежно від статі, віку, місця проживання, роду занять. Друга структура є багатоплановою, бо систематизація злочинів здійснюється з урахуванням форм вини /умисні та вчинені з необережності/, соціальної небезпеки /тяжкі та інші/, відповідно до розділів Особливої частини Кримінального Кодексу і, нарешті, за ознакою визначальних мотивів скоєння (зокрема корисливих).

Третій тип структури злочинності створюють групи правопорушень, що об'єднані тими чи іншими кримінологічними ознаками. Йдеться про групову, організовану, професійну, рецидивну злочинність, злочинність, пов'язану з обігом наркотиків, тощо. Наводяться показники географічного розповсюдження злочинності в Україні. Першість належить Дніпропетровській, Донецькій та Харківській областям, Автономній Республіці Крим.

Дисертант докладно зупиняється на явищі "латентної" (прихованої) злочинності - наголошує проблему умовності та суттєвої неповноти кримінальної статистики, оскільки значна частина злочинності не реєструється і лишається невідомою. Розміри латентної злочинності залежать від характеру правопорушень та від того, як ретельно здійснюється облік злочинів. Так звані "економічні злочини" /розкрадання,

хабарництво тощо/ є прихованими за засобами скоєння, їх статистика свідчить не так про фактичну кількість злочинів, як про ефективність роботи відповідних оперативно-розшукових служб МВС та СБУ. Максимально реєструються тяжкі насильницькі злочини - вбивства і тяжкі тілесні ушкодження. А тому по кількості названих посягань можна робити лише приблизні висновки про стан загальнокримінальної злочинності.

Показники латентної злочинності іноді штучно збільшуються через те, що потерпілі та очевидці не сповіщають про злочини належні інстанції. Така латентність зветься штучною. Особливо неприпустимим її виявом є приховування злочинів працівниками правоохоронних органів. Щоб знизити рівень штучної латентності, дисертант пропонує створити спеціальний державний підрозділ "під функцію" реєстрації заяв та інших повідомлень про скоєні злочини.

Розділ містить аналіз динаміки злочинності протягом чотирьох років /1992-1995/. Відзначено її поступове збільшення завдяки зростанню головним чином кількості корисливих злочинів.

Автор обґрунтовує думку про те, що за всієї різноманітності форм злочинності, їх можна розділити на чотири кримінологічні блоки. Кожен з них складається з подібних вчинків, передбачених кримінальним законом.

Перший блок - загальнокримінальні корисливі злочини /крадіжки, грабежі, шахрайство, вимагательство, розбійні напади тощо/.

Другий - загальнокримінальні агресивні злочини /вбивства, тілесні ушкодження, хуліганство, зґвалтування і таке інше/.

Третій - економічна злочинність.

Четвертий блок складають такі злочинні посягання на інтереси правосуддя, держави та права громадян, які об'єднуються у невиконанні окремими особами конституційних та інших правових обов'язків, а також у злочинній небережності. На відміну від правопорушень перших трьох категорій /блоків/, ці злочини вчиняються без корисливих мотивів та насильства. На основі розподілу злочинності на блоки визначена така структура дисертації.

Другий розділ присвячується кримінологічним характеристикам найбільш поширених загальнокримінальних корисливих злочинів - крадіжок, шахрайства, пограбувань, розбоїв, вимагательства, бандитизму, вбивств з корисливих мотивів.

На початку розділу подано визначення користі - мотиву злочинної діяльності. Річ у тім, що, незважаючи на широке

використання поняття користі у законодавстві та судовій практиці, єдиного тлумачення його до цього часу немає. Таке становище призводить до судових помилок. Виходячи з психологічної теорії діяльності, автор вважає, що корисливим мотивом злочину є прагнення суб'єкта задовольнити свою індивідуальну потребу шляхом незаконного заволодіння чужим майном або майновими правами, які йому не належать, протиправного звільнення від майнових обов'язків, а також скорочення необхідних у даній ситуації особистих витрат.

Значне місце у розділі відводиться загальній кримінологічній характеристиці корисливої злочинності. Загальнокримінальна корислива злочинність, що у системі МВС враховується карним розшуком, становить 61,3 % від числа злочинів, зареєстрованих в Україні у 1995 р. Більше 85% майнових злочинів це крадіжки, 2,7% - факти шахрайства, десь близько 10% - грабежі та розбої, 2% - вимагательства. Але слід мати на увазі, що корисливі мотиви притаманні і багатьом іншим злочинам, які не є майновими. Час від часу трапляються "розбірки" між бандами, що не поділили зони впливу, а конкуренти або кредитори розправляються один з одним і таке інше. Хоча, на жаль, кримінальна статистика не досить адекватно фіксує мотиви правопорушень, можна впевнено стверджувати, що користь - найпоширеніший мотив злочинної діяльності.

Найбільш численними корисливими злочинами є крадіжки, які складають близько 60 відсотків усіх зареєстрованих кримінальних вчинків. Переважають крадіжки з квартир та домівок громадян /близько 40%/ . Наводяться дані про типові кримінологічні ознаки квартирних крадіжок та особи злодіїв. Розглядається також характеристика інших різновидів крадіжок - викрадання автомобілів та мотоциклів, кишенькових крадіжок тощо.

Шахрайство - заволодіння чужим майном шляхом обману чи зловживання довір'ям - у структурі зареєстрованої злочинності посідає близько 3-ох відсотків. Але на відміну від крадіжок, шахрайство відзначається відносно високою латентністю. Шахрайські засоби досить різноманітні, використання деяких потребує високого злочинного професіоналізму (при шулерстві, підробці документів, фальсифікації цінностей тощо). Разом із становленням ринкових відносин набули поширення організовані форми банківського шахрайства - викрадання значних грошових сум за допомогою підроблених платіжних документів /авізо/, фальшивих векселів, злісного банкрутства,

а також обкрадання тисяч клієнтів деякими довірчими товариствами тощо. Поряд із професійним шахрайством, яке рідко стає предметом судового розгляду, існує так зване побутове. Воно здійснюється за допомогою досить примітивних обманних дій та зловживання довір'ям, зокрема обіцянками різного роду послуг, шляхом одержання кредитів без наміру їх повернення, продажу фальсифікованих товарів тощо. Серед кримінальних справ, що були розглянуті судами, переважають саме справи про побутове шахрайство, хоча, звичайно, його наслідки, тобто завдана ним матеріальна шкода, не йде в порівняння зі збитками, що їх зазнає суспільство від фінансово - банківського шахрайства.

Згідно з даними ГУБЕЗ МВС України, кількість викритих розкрадань в особливо великих розмірах у 1995 р. порівняно з 1994р. зросла в 8,2 рази. Порушено 96 кримінальних справ щодо керівників деяких трастових, інвестиційних та страхових компаній. Вкладникам завдано збитків на 4 трл.крб.

Насильницькі корисливі злочини поєднують корисливі спонукання з насильницькими засобами скоєння. Це - грабежі, розбійні напади, бандитизм, вимагательство, штучне підвищення і підтримання високих цін на товари народного споживання та послуги населенню, умисне вбивство з корисливих мотивів. В структурі всієї зареєстрованої злочинності грабежі і розбійні напади складали у 1995 р. 5,8%, а разом з іншими названими злочинами - 6,2%. Порівняно з попереднім 1994 роком спостерігалось деяке зменшення кількості грабежів і розбоїв. Серед насильницьких корисливих посягань особливе місце належить так званим "вбивствам на замовлення", які виконують професійно підготовлені наймані вбивці - "кілери". Більшість таких злочинів залишається не розкритою, хоча загальний показник розкриття умисних вбивств в Україні досить високий - перевищує 80 відсотків. Залежно від кримінологічних ознак грабежі і розбої бувають вуличні, квартирні і дорожні. Спостерігається особлива жорстокість грабіжників і бандитів, особливо тих, що вчиняють напади на квартири /домівки/ та автобуси й легкові автомобілі. Ці напади нерідко супроводжуються вбивствами. Висока ступінь озброєності бандитів сучасною вогнепальною зброєю - від обрізів до кулеметів і гранатометів - ще одна ознака агресивної корисливої злочинності часу переходу до ринкової економіки.

Небувалого поширення набуло вимагательство, яке часто на американський лад називають рекетом. Діють рекетири майже завжди організованими групами. Шляхом вимагательства

кримінальні структури прибирають до рук перспективні промислові підприємства, вводять своїх представників до складу правлінь акціонерних товариств і таким чином "відмивають" здобуті злочинним шляхом гроші. Зрощування загальнокримінальної злочинності з економічною - одна з ознак сучасного криміналітету.

В роботі розглядаються основні засоби попередження майнових корисливих злочинів - правничі, організаційні та технічні. Рекомендуються зокрема технічні засоби попередження квартирних крадіжок і крадіжок автомобілів. Дисертант підтримує ідею налагодження в Україні комп'ютерного обліку украдених речей, зокрема автомобілів, вважає необхідним посилити охорону державних кордонів та контроль за пересуванням вантажів через кордони. Звертається увага на так званий віктимологічний аспект - пропаганду серед населення правил обережності, створення загонів самозахисту від крадіжок і грабежів, посилення патрульно-постової служби міліції тощо. Висвітлюється проблема відшкодування державою потерпілим збитків від злочинів з наступним регресним позовом до засуджених. Дисертант вважає за необхідне прийняття Законів України "Про профілактику злочинів" та "Про участь громадськості в охороні громадського порядку".

Третій розділ "Агресивна некорислива злочинність" починається з визначення та класифікації видів кримінальної агресії. Агресія в буквальному розумінні - це напад. У більш широкому значенні, яке прийняте у соціології та психології, агресивна поведінка - цілеспрямоване, мотивоване ворожістю порушення тілесної або психічної цілісності людини, вчинення їй або суспільству матеріальної шкоди, перешкодження здійсненню чужих намірів. Таким чином, агресія - поняття ширше, ніж насильство, бо, окрім фізичного та психічного (погрози) насильства, агресивними діями вважають також образу, наклеп, умисне знищення та пошкодження матеріальних та культурних цінностей. Корисливі злочини, поєднані з насильством, які були розглянуті у попередньому розділі, безперечно, є також і агресивними посяганнями. Це той випадок, коли ознаки двох блоків загальнокримінальної злочинності у певній частині збігаються. Більше того, і цілком "мирна" крадіжка стає агресивною, якщо злодій краде не стільки заради заволодіння краденими речами, скільки для того, щоб усунути конкурента чи вчинити іншу шкоду.

Дисертант зупиняється на найбільш поширених наукових теоріях обґрунтування людської агресивності: 1/ фрейдизмі і

неофрейдизмі; 2/нейрофізіологічній теорії; 3/ теорії психологічного і соціального відчуження. Він вважає, що кожна з названих теорій відображає різні аспекти людської агресивної поведінки і може бути використана для аналізу мотивації агресивних злочинів. Відповідно до кримінального законодавства ці злочини розподіляються на такі підгрупи:

1/ насильницькі посягання на життя, здоров'я, волю, честь, гідність і права людини; 2/злочинні зазіхання на державу, громадську безпеку, громадський порядок та порядок управління, 3/ протизаконне насильство, вчинене посадовими особами; 4/ вандалізм.

Переходячи до кримінологічної характеристики насильницьких злочинів проти особи, автор подає відповідні статистичні дані. У 1995 р. зареєстровано 23825 насильницьких посягань на життя, здоров'я та інші блага людини, ці цифри на 11,6 відсотка перевищують рівень 1992 р. Щорічне зростання - в середньому на 2,9 %. В той же час рівень усієї зареєстрованої злочинності піднявся на 33,7 відсотка, тобто у середньому на 8,4%. Таким чином, загальна динаміка злочинності більш ніж у тричі перевищує темпи зростання кількості злочинів проти особи.

Маючи на увазі, що латентність останніх відносно невелика, саме по числу вбивств та тяжких тілесних ушкоджень можна скласти уявлення про рівень та динаміку усієї загальнокримінальної злочинності. Протягом чотирьох років кількість умисних вбивств та замахів на їх вчинення збільшилась з 3679 у 1992 році до 4793 у 1995 р., тобто на 30 відсотків. Цей показник за останній рік /1995/ порівняно з попереднім збільшився на 4,6%, а в 1996 р. навіть дещо зменшився. Тяжких тілесних ушкоджень у 1992 році було зафіксовано 8117, а у 1995 р. - 8800. Зростання - 8,4 %, а протягом останнього року - лише на 0,3 відсотка.

Відзначаються значні відміни у статистиці вбивств та тяжких тілесних ушкоджень у різних регіонах України. Найгірша кримінальна ситуація складається у Донецькій області, де зафіксовано у 1995 р. 707 умисних вбивств та замахів на вбивство, майже вдвічі більше, ніж у сусідній Дніпропетровській області, хоча коефіцієнт всієї злочинності на Донеччині значно нижчий. Це свідчить про неприпустимо високій рівень латентних /неврахованих/ злочинів у Донецькій області.

Кримінальна статистика щодо мотивів вбивств є недосконалою. З різних джерел відомо, що близько половини

вбивств мають корисливий характер. Серед них відзначаються "замовлені", а також скоєні під час злочинних "розборок". Щорічно поширюється використання вогнепальної зброї та вибухівки, за 1995 р. порівняно з 1992 р. - втричі.

Сучасні вбивства вражають особливою жорстокістю. Почастішали "серійні" вбивства, вбивства на замовлення, вбивства з особливою жорстокістю, вбивства конкурентів і боржників, вбивства малолітніх дітей та перестарілих громадян, останніх, зокрема, для заволодіння їхнім житлом. Ознакою часу слід вважати також тероризм, що набуває в Україні та за її межами значного поширення. У 1995 р. в Україні зареєстровано 184 терористичних прояви, серед яких - 32 вбивства.

Реальну кількість умисних вбивств існуюча кримінальна статистика не враховує, бо деякі їх види передбачено іншими розділами Особливої частини Кримінального кодексу, наприклад, посягання на життя працівника міліції та інших осіб, що охороняють громадський порядок. Окрім того, не враховується також смерть, що настала внаслідок умисного тяжкого тілесного ушкодження, хоча відмінність такого злочину від умисного вбивства часто буває досить умовною і значною мірою залежить від суб'єктивних оцінок.

Відзначається поступове зниження статистики згвалтувань. За 4 роки їх стало майже на 15 відсотків менше. Пояснити таку динаміку можна досить високим зростанням рівня латентності статевих злочинів, а також відомою лібералізацією позашлюбних статевих зв'язків.

Хуліганство, що колись складало до 30 відсотків усієї злочинності, у 1995 році презентовано 5,6 відсотками. Дається взнаки перш за все значне зростання корисливої злочинності, обумовленої економічною кризою. Абсолютні числові показники хуліганства в останні роки не зменшились, а, навпаки, щорічно зростали.

В розділі наводиться кримінологічна характеристика вандалізму - безглузлого умисного знищення майна, глумління над могилами, пам'ятниками, державною символікою тощо. Це явище досконало вітчизняною кримінологією ще не вивчено. У структурі злочинності воно посідає близько 2,5 відсотків, але цей показник не відображає дійсні розміри вандалізму, бо реєструються факти вандалізму дуже рідко, головним чином у випадках підпалів, вибухів та при інших особливих обставинах. Автором аналізуються особливості проявів вандалізму в Україні, його мотиви, типові руйнівні засоби та особистість сучасних вандалів.

Третій розділ дисертації завершується розглядом заходів попередження кримінальної агресії, залежно від характеру злочинів. Значне місце серед них належить психотерапії, контролю за засобами масової інформації, боротьбі з незаконним розповсюдженням зброї, боєприпасів і вибухівки, проблемам віктимології і, зокрема, здійсненню права громадян на озброєний захист від нападу озброєних злочинців. Дисертант вважає, що відмова від застосування смертної кари за кваліфіковані вбивства не вирішить проблеми удосконалення законодавства з цього питання. Необхідно виконати комплекс організаційно-технічних, правових, соціально-економічних заходів по захисту честі, гідності, здоров'я і майна людини, державних і громадських інтересів.

У четвертому розділі дисертації - "Економічна злочинність та заходи протидії" - йдеться про так звану "білокомірцеву" злочинність посадових осіб, менеджерів, підприємців, а також про корисливі господарські злочини, які здійснюються без використання службового стану.

Залежно від суб'єктів та засобів діяльності економічна злочинність розподіляється на три підгрупи: 1/розкрадання державного або колективного майна шляхом привласнення, розтрати або зловживання службовим станом, а також так звані "виробничі крадіжки". У подальшому - "розкрадання"; 2/корисливі службові злочини без ознак розкрадання /хабарництво, побори, ухилення від сплати податків, обман покупців та замовників тощо/;

3/ корисливі злочини в торгівлі, виробництві та інших сферах економіки, що вчиняються без розкрадання і без використання службового стану, так звані "злочинні промисли": фальшивомонетництво, порушення правил про валютні операції, контрабанда, браконьєрство, наркобізнес та інші. В 1995 році зареєстровано майже 61 тисячу економічних злочинів - 10 відсотків зареєстрованої злочинності. Виявлено 47,6 тис. осіб, що їх вчинили. Це на 30 відсотків більше, ніж у попередньому 1994 році. Як уже відзначалось, латентність економічних злочинів дуже велика, а тому статистичні показники не свідчать про їхню реальну поширеність. Зростання чи зниження статистичного рівня відображає ефективність боротьби з цим злом.

Економічна злочинність тісно пов'язана з тіньовою економікою, яка, на думку деяких експертів, перевищує половину всього грошового обігу України і суттєво впливає на загальнонаціональний суспільний розвиток¹.

Подаючи кримінологічну характеристику розкрадань, дисертант відзначає, що вони, як і інші економічні злочини посадових осіб, набули найбільшого поширення у кредитно-фінансовій та банківській сферах економіки, на підприємствах агропромислового комплексу, в зовнішньоекономічній діяльності, на транспорті. Масове і майже безкарне розкрадання державного майна здійснюється у ході його приватизації.

Протягом 1995 року викрито 11237 розкрадань, більше половини з них - у великих та особливо великих розмірах, що становить 1,7 відсотки всієї зареєстрованої злочинності. Крім того, ураховано 7298 виробничих крадіжок, скоєних працівниками під час виконання роботи /1,1%/ . Розкрадачі завдали збитків народному господарству на суму більш ніж 41,1 трлн. крб.

Найбільш поширеними засобами розкрадання коштів у фінансово-кредитних та банківських закладах є використання фіктивних фінансових платіжних документів, неповернення та нецільове використання банківських кредитів, затримання платежів та "прокрутка" грошових коштів через комерційні підприємства з привласненням прибутку.

Розкрадання у процесі приватизації здійснюється шляхом попереднього шахрайського знецінення основних та обігових фондів перспективних підприємств, що підлягають приватизації, передачі коштів під фіктивні угоди комерційним структурам, придбання об'єктів приватизації за безцінь. Офіційно у сфері приватизації 1995 р. встановлено 120 розкрадань.

У сфері промисловості великі корисливі зловживання зафіксовано у металургійному та сталепрокатному виробництвах, а також у топливно-енергетичній галузі. Викрадено понад 4 тис. тон металу, з яких 1,4 тис. тон - кольорового. Вивезено за кордон близько 5 тис. тон паливно-мастильних матеріалів. Предметами великих розкрадань в АПК є головним чином цукор та олія, які контрабандно вивозяться за кордон.

Значну увагу приділено кримінологічній характеристиці корисливих посадових злочинів, які не є розкраданнями. Найбільш поширене з них - це порушення чинного податкового законодавства. Тіньова економіка, звичайно, податків у бюджет не сплачує. Ухиляються від сплати податків і легальні підприємства. Державна податкова адміністрація та органи

¹ Тіньова економіка та організована злочинність в Україні: сучасний стан та проблеми боротьби з ними // Аналітична доповідь УЦЕПД . - К., 1996. - С. 4-8.

внутрішніх справ встановили у 1995 р. 77,6 тис. такого роду правопорушень, з них близько 10 тис. - явно кримінального характеру. Порушено 3,3 тисячі кримінальних справ, але до суду потрапили лише 666. Значні порушення валютного та податкового законодавства виявлено у діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Внаслідок вибіркової перевірки 25% підприємств-експортерів встановлено численні порушення законодавства про регулювання бартерних операцій, здійснення розрахунків в іноземній валюті та величезну дебіторську заборгованість. Відповідно до цього в бюджет було зараховано 50 млрд.крб. податків. Виявлено також масові ухилення від оподаткування довірчими товариствами і страховими компаніями та використання залучених ними коштів не за призначенням, внаслідок чого клієнтам заподіяно суттєвих збитків, а в бюджет недораховано 1,8 трл. крб.

Найбільш небезпечними проявами корупції є хабарництво посадових осіб. 1995 р. в Україні зареєстровано 1860 випадків одержання хабарів /0,3% зареєстрованої злочинності/, що майже вдвічі більше, ніж у 1992 р. Латентність хабарництва величезна і наближається до 100 відсотків. Як вважають експерти Українського центру економічних і політичних досліджень, "з тіншовими структурами пов'язані практично всі рівні державних службовців та депутатів. За інформацією з СБУ, 60 відсотків організованих груп мають корумповані зв'язки в різних структурах влади й управління. У корумпованих взаємовідносинах знаходяться майже 40% підприємців і біля 90% комерційних структур. Більше 60% доходів середнього службовця - це хабарі"². Проблеми боротьби з хабарництвом ускладнюються недостатньою професійною підготовкою багатьох оперативних працівників та слідчих, поганим технічним озброєнням відповідних служб та недосконалим протикорупційним законодавством.

Наступний об'єкт дослідження в роботі - "злочинні промисли". Особливе місце серед них належить злочинам, пов'язаним з виготовленням, обігом, збутом та немедичним вживанням наркотиків. Спостерігається процес наркотизації населення. Станом на 1 січня 1995 р. в Україні на обліку перебувало майже 56 тис. споживачів наркотичних речовин, на 12% більше, ніж у попередньому році. А фактично, згідно з

² Тіншова економіка та організована злочинність в Україні: сучасний стан та проблеми боротьби з ними // Аналітична доповідь УЦЕПД. - К., 1996. - С. 14.

соціологічними дослідженнями, наркотики вживають приблизно 500 тис. чоловік, головним чином молодь. Відповідно зростає і кількість злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків: у 1992 р. - 14266, у 1995 р. - 37525. Зростання в 2,5 рази. При цьому слід враховувати також глибоку законспірованість наркобізнесу.

Наркотизм зумовлює численні злочини - корисливі й агресивні. Згідно зі статистикою, 1995 р. під впливом наркотичного збудження вчинено 3 тис. злочинів, а ще 5 тис. - заради придбання наркотиків.

Обіг наркотиків тісно пов'язаний з контрабандою. Україна ризикує перетворитися у перевалочну базу світового наркобізнесу. Наркотичні речовини, прекурсори стають поширеними предметами контрабанди. В 1995 р. зафіксовано 419 випадків контрабанди наркотиків, конфісковано 3553 кг наркотичних речовин. У попередньому році таких затримань було 263 і виявлено лише 223 кг наркотиків.

Кількість кримінальних справ про контрабанду щорічно збільшується. 1995 р. їх було розслідувано 1530, майже в шість разів більше, ніж 1992 р. Окрім наркотиків, контрабандисти безакцизно ввозять на територію України тютюнові вироби та алкогольні напої. Робиться це під виглядом транзиту, а також завдяки використанню прозорих кордонів з країнами СНД. З України ж вивозяться головним чином різні фондовані товари, стратегічна сировина, історичні та культурні цінності /ікони, живопис, ордени та медалі часів Великої Вітчизняної війни/, дорогоцінні метали, валюта. Оперативна обстановка на митницях значно ускладнюється завдяки такому незвичному для інших країн явищу, як масове перетинання кордонів нашими громадянами - "челночниками" (рос.). А тому латентність контрабанди досить велика.

Найнебезпечнішим злочинним промислом вважається виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів /фальшивомонетництво/. Поява та поширення нової копіювальної техніки та кольорової фотографії, недостатня захищеність від підробки купоно-карбованців, які були введені в обіг як тимчасові гроші, однак використовувалися протягом 4 років, загальна криміналізація населення - все це обумовило зростання фальшивомонетництва. 1995 р. виявлено 1860 таких злочинів, що на 17 відсотків перевищує рівень 1994 р. З грошового обігу вилучено майже 64 тис. фальшивих купонів номіналом 100 тис., 500 тис., 1 млн. крб. на загальну суму понад 29 млрд. крб., а також 150 тис. підроблених доларів

США. Фальшування грошей здійснюється, як правило, організованими групами. 1995 р. знешкоджено 81 таке злочинне угруповання.

Набули значного поширення і майже легалізувались порушення правил про валютні операції. В так званих "тінювих" розрахунках домінує іноземна валюта, переважно долари США. Згідно з висновками експертів Українського центру економічних і політичних досліджень, обсяги використання в Україні готівкової іноземної валюти становили у жовтні 1994 р. 70 млн. доларів, у грудні того ж року - 211 млн., у серпні 1995р. - 868 млн.

Протягом 1992-95 рр. кількість кримінальних справ про порушення валютного законодавства збільшилась майже в 17 разів і становила у 1995 р. 9661 справу. Це число, звичайно, не відображає справжнє поширення злочинів, що передбачені ст.80 КК України. Латентність їх - одна з найбільших.

В дисертації наводиться також статистика спекуляції, незаконної торговельної діяльності і порушення правил торгівлі. Відзначається, зокрема, що кількість кримінальних справ про спекуляцію зменшилась за роки незалежності майже на 40 відсотків, хоча всім відомо, що цим видом торговельної діяльності займається чи не третина дорослого населення України.

Наприкінці четвертого розділу йдеться про основні напрямки попередження економічної злочинності. Вони досить різноманітні, як і злочини в галузі економіки. Серед основних напрямків профілактики дисертант бачить такі:

1) відновлення й удосконалення форм громадського контролю за діяльністю підприємств торгівлі та послуг, організація захисту споживачів та покупців;

2) створення належних матеріально-фінансових і правових умов діяльності державних службовців;

3) посилення вимог до кандидатів на заміщення посад керівників підприємств та установ;

4) прийняття відповідного законодавства про декларування доходів населення;

5) створення єдиного міжвідомчого банку даних про осіб, причетних до незаконного обігу наркотиків;

6) створення єдиного банку даних про платників податків;

7) скасування депутатської недоторканості у справах, не пов'язаних з депутатською діяльністю.

Рекомендується також зобов'язати законом тих, хто здійснює одноразові розрахунки розміром понад 150 не-

оподаткованих мінімумів заробітної плати, протягом 10 днів сповіщати про це Державну податкову службу.

Серед запобіжних заходів розкрадання пропонується низка технічних та організаційних засобів, які могли б стати на перешкоді реєстрації фактично не діючих підприємств і одержання банківських кредитів, випуску в обіг фальшивих акцій та векселів.

Останній, п'ятий розділ дисертації, на відміну від трьох попередніх, розглядає не окремий блок злочинності, а особливі кримінологічні різновиди всіх її блоків. Маються на увазі організована злочинність, рецидивна злочинність і злочинність неповнолітніх. Відповідна структура цього розділу обґрунтовується на його початку.

Подано визначення організованої злочинності як сукупності злочинів, що скоєні організованими групами. Дисертант пропонує вважати злочинну групу організованою, якщо вона складається з не менш, ніж трьох співучасників, якщо її створено для спільної злочинної діяльності на невизначений термін і вона має відповідну ієрархічну та функціональну структуру, тобто, як мінімум, лідера /групу лідерів/ і розподіл ролей між іншими членами групи. Дисертант полемізує з досить поширеною у літературі думкою про те, що обов'язковою ознакою організованої злочинної групи є її зв'язок з корумпованими представниками влади. Подібне вузьке тлумачення залишає за межами організованої злочинності банди, рекетирські групи та численні злочинські й шахрайські зграї, які діють без допомоги "своїх людей" у владних чи правоохоронних закладах. А саме такі організовані групи складають більшість серед виявлених злочинних угруповань.

За характером злочинної діяльності організовані групи поділяються на загальнокримінальні, економічні і підлітково-молодіжні. Крім того, є підстави відрізнити зграї і за національно-етнічною ознакою: циганські клани збувачів наркотиків, в'єтнамські об'єднання та інші. За розмахом злочинної діяльності виділяються злочинні угруповання місцеві, регіональні, міжрегіональні з міжнародними зв'язками. 1995 р. виявлено 871 організовану групу. Серед них з міжнародними зв'язками - 28 /3,2%/ , з міжрегіональними - 219 /25,1%/ , місцевого рівня - 600 /68,9%/ .

Серед злочинів, що скоєні цими угрупованнями, більше половини припадає на розкрадання майна всіх форм власності /52,2%/ , 12 відсотків - вимагательство, 8 відсотків - грабежі і розбої. Інші тяжкі злочини - бандитизм, контрабанда, вбивства,

наркобізнес, порушення валютного законодавства, незаконне зберігання та збут зброї і боєприпасів, хабарництво - в структурі організованої злочинності 1995 р. становили 27,8 відсотка.

Запобігання та припинення організованої злочинної діяльності здійснюються головним чином оперативно-розшуковими засобами спеціальних підрозділів МВС і СБУ. Координація їх діяльності покладена на Координаційний комітет по боротьбі з корупцією й організованою злочинністю при Президентові України, а також на відповідні регіональні комітети.

З точки зору дисертанта для вдосконалення діяльності цієї системи доцільно:

1/реорганізувати Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України в спеціальний державний орган по боротьбі зі злочинністю, укомплектувавши його на постійній основі фахівцями з практичним та науковим досвідом роботи, надати статус юридичної особи, чітко визначити повноваження відповідно до Конституції України.

2/Перетворити регіональні комітети по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю в обласні комітети по боротьбі зі злочинністю, надати їм статус юридичної особи, ліквідувавши районні підпорядкування.

3/Внести відповідні зміни та доповнення до чинного законодавства для створення нормативно-правової бази посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією.

4/Визначити законодавчо більш чітко функціональні обов'язки оперативно-розшукових апаратів органів внутрішніх справ та служби безпеки.

5/Прийняти спеціальний закон "Про захист потерпілих від злочинних посягань та відшкодування державою заподіяної їм шкоди".

6/Вирішити законодавчо питання про захист потерпілих і свідків від шантажування і насильства з боку обвинувачених і їх агентів.

7/Лібералізувати закони і підзаконні акти щодо озброєння законотлумачів і психічно здорових громадян України.

8/Впровадити інститут мирових суддів, які могли б без паперової тяганини (протокольною формою) вирішувати так звані дрібні справи про захист від кримінальної агресії.

9/Ввести в структури податкової поліції та митної служби слідчі підрозділи для розслідування злочинів, пов'язаних з

предметом їхньої діяльності, змінивши редакцію відповідних статей Кримінально-процесуального кодексу України.

10/Створити Національне бюро розслідувань /НБР/ для проведення досудового слідства і оперативно-розшукових заходів щодо тяжких та інших злочинів, які мають особливу суспільну вагу та забезпечення притягнення винних у скоєнні цих злочинів осіб до кримінальної відповідальності та законодавчо передбачити визначення повноважень та засад його діяльності, порядок формування і взаємодії з правоохоронними органами.

11/Утворити самостійну державну контрольно-ревізійну службу, так як існуючий сьогодні відомчий контроль (КРУ) не забезпечує виконання вимог чинного законодавства.

12/Створити систему спеціальних державних органів по боротьбі з тероризмом, визначити її законодавчо, розробити концепцію та програму боротьби з тероризмом.

13/Заснувати державний науково-дослідний інститут з проблем боротьби зі злочинністю.

14/Запровадити централізований інститут підвищення кваліфікації оперативно-слідчих працівників системи правоохоронних органів по конкретній спеціалізації.

15/Провести реформу державної пенітенціарної та правоохоронної систем в цілому.

Усвідомлюючи всю гостроту проблеми протистояння так званій "п'ятій владі", дисертант разом із тим застерігає від того, щоб вирішення цієї проблеми здійснювалось за рахунок послаблення зусиль по охороні життя, здоров'я та прав людини від злочинних посягань кримінальної стихії на місцях.

Певну увагу у дисертації приділено аналізу рецидивної злочинності. Статистика свідчить про те, що протягом 1992-95рр. питома вага рецидиву в загальній сумі розкритих злочинів дещо зменшилась /- 2,2%/ , хоча абсолютні показники зростали. Це означає, що загальна злочинність зростала швидше, ніж збільшувалась кількість злочинів, вчинених раніше засудженими особами. Отже, злочинність розширюється за рахунок людей, які раніше не конфліктували з кримінальним законом.

Для попередження рецидивної злочинності дисертант рекомендує здійснити реформу пенітенціарної системи, відмовитись від колоній, які є, власне, породженням сумнозвісного ГУЛагу. Дуже важливо створити умови для соціальної постпенітенціарної адаптації осіб, звільнених від покарання. Не менше значення для попередження рецидивної

злочинності має налагодження ефективного соціального контролю за особами, що були раніше засудженими.

В розділі міститься кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх та визначаються заходи її попередження. Відзначаються поступове зменшення відносних показників підліткової злочинності протягом 1992-95 рр., переважно групове здійснення правопорушень, особливості їх мотивації.

Заходи попередження спрямовані на корегування спотвореного сімейного виховання, своєчасну і кваліфіковану реакцію на девіантну поведінку підлітків, вирішення проблеми бездоглядності та безпритульності, нейтралізацію впливу на неповнолітніх злочинного елемента. Дуже важливо своєчасно лікувати дітей, які страждають психічними аномаліями.

В заклучній частині дисертації акумулюються наукові та практичні висновки кожного з розділів дослідження. Висловлено також думку про те, що злочинність - стохастичне системне утворення - перебуває у безперервному русі. Її параметри та структура змінюються, а регіональні криміногенні фактори суттєво залежать від географії та місцевих умов. Тому для наукового забезпечення боротьби зі злочинністю потрібні науково-дослідні кримінологічні заклади не тільки в центрі країни, а й в регіонах. Виникає необхідність підготовки кваліфікованих кримінологів, в зв'язку з цим слід внести зміни до програм правничих учбових закладів, бо традиційно, починаючи з 30-х років, кримінологія вивчається як невеликий факультативний курс, що лише доповнює кримінальне право.

Актуальною є також проблема організаційного становлення кримінології. Вона вже давно стала соціологією злочинності, і цей факт має відбитися через визнання місця у номенклатурі наук. На часі і створення Української кримінологічної асоціації. В інших країнах, зокрема в Росії, така громадська наукова спілка давно вже діє.

Основні положення дисертації викладені в таких працях:

1. Стан і деякі тенденції сучасної злочинності в Україні // Вісник Університету внутрішніх справ: Проблеми боротьби зі злочинністю та забезпечення громадського порядку. Вип. 1. - Харків, 1996. - 0,3 д. арк.

2. Поняття та структура економічної злочинності // В зб.: Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих

учених: Правознавство. Проблеми боротьби зі злочинністю. Вип.2. - Харків, Ун-т внутр. справ.,1997.-0,4 д.арк.

3.Поняття та види кримінальної агресії// В зб.: Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: Правознавство. Проблеми боротьби зі злочинністю. Вип.2. - Харків, Ун-т внутр. справ.,1997.- 0,4 д.арк.

4.Забезпечення законності на стадії дізнання і попереднього слідства//Іменем закону,1994.-N 21 (4792) від 27 квітня.-0,6 д.арк.

Литвак О.М. Преступность в Украине: состояние, тенденции и меры противодействия (1992-1995 годы) . Диссертация в виде рукописи на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08. - Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. - Университет внутренних дел. Харьков, 1997.

Защищается положение о том, что преступность представляет собой стохастическую систему, структура которой определяется взаимодействием четырех подструктур /блоков/:

1/ общеуголовной корыстной преступности, 2/ общеуголовной агрессивной преступности, 3/ экономической преступности и 4/преступности, обусловленной неисполнением конституционных и иных правовых обязанностей без признаков агрессивности и корысти. Заметное повышение уровня преступности в Украине после провозглашения государственной независимости происходит главным образом за счет увеличения числа корыстных преступлений - общеуголовных и экономических. Темпы роста количества тяжких насильственных посягательств на личность в течение 1992-95 гг. уменьшились по сравнению с темпами роста аналогичных преступлений в период до 1991 года.

Успешное завершение государственного строительства и демократических реформ в Украине будет зависеть от того, удастся ли в ближайшие год-два обуздать экономическую преступность, вывести из "тени" значительную часть экономики страны. При этом защита личности и ее естественных прав должна оставаться приоритетной в криминологической политике государства.

Между организованной и стихийной преступностью нет четкой границы. Поэтому, концентрируя силы в направлении обезвреживания так называемой "пятой власти", нельзя недооценивать опасности общеуголовной "неорганизованной" преступности. Соответственно с этим вносятся предложения о

реорганизации системы специальных подразделений по борьбе с организованной преступностью. Наметившуюся в законодательной практике тенденцию усиления уголовно-правовых санкций нельзя признать перспективной, о чем свидетельствует история. Главные направления воздействия на преступность - неотвратимость наказания и специально-криминологическое предупреждение преступлений. В диссертации приводится перечень рекомендуемых предупредительных мер применительно к характеру преступлений. 7

Ключові слова: злочинність, рівень злочинності, структура злочинності, динаміка злочинності, географія злочинності, користь, агресія, економічна злочинність, організована злочинність, рецидивна злочинність, криминологія, запобігання злочинності, латентна злочинність.

Litvak O.M. Criminality in Ukraine: state, tendencies and the ways of influence (1992-1995).

The dissertation in the form of a manuscript is presented to obtain, the scientific degree of Candidate of Science (Law) on the speciality 12.00.08 - criminal law and criminology; criminal - executive, law. University of Internal Affairs, Kharkov, 1997. It is stated that criminality is a stochastic system, the structure of which is determined by the interaction of four substructures (blocks): 1) general, profit-oriented criminality 2) general aggressive criminality 3) economic criminality 4) non-observance of constitutional and other legal duties without the features of aggressiveness and profit-making. Noticable growth, of the level of criminality in Ukraine after the declaration of the state independence takes place mostly because of increasing number of profit-oriented crimes -both general criminal and economic. The rate of growth of grave violent crimes against personality in the period of 1992 -1995 decreased in comparison with the analogous period before 1991. Successful completion of the state construction and democratic reforms in Ukraine will depend on whether it will be possible in the nearest 1-2 years to curb economic criminality, to lead the substantial part of the country's economy out of its "shadow" position. At the same time the defence of personality and its natural rights should be the matter of top priority in the country's criminological policy. There is no distinct boundary between organized and spontaneous criminality. That is why concentrating activity towards fighting with the so-called "fifth

power"we cannot underestimate the danger of general "unorganized" criminality. In accordance with this proposals are made to reorganize the system of special units whose aim will be to fight with organized criminality. History states that the present - day tendency in law-making practice to aggravate criminal - legal sanctions cannot be considered a long - term action. The main directions to influence criminality are: inevitability of responsibility and special criminological prevention of criminality . The dissertation contains the list of recommended preventive measures that should be taken depending on the character of the crimes. Key words: criminality, criminality level, structure of criminality, dynamics of criminality, geography of criminality, profit, aggression, economic criminality, organized criminality, recidive criminality, criminology influence on criminality, latent criminality.

Відповідальний за випуск кандидат юридичних наук, доцент
Куц В. М.

Підписано до друку 3.03.97 р. Папір офсетний Формат 84×108/32.
Друк офсет. Ум. друк. арк. 1,4. Обл.-вид. арк. 1,42. Тираж 100 прим.
Зам. 0217065.

Віддруковано на комбінаті друку видавництва «Преса України».
252047, Київ-47, пр. Перемоги, 50.

435390

AB 37.234